

Олонхо тиллиитигэр сүдү кылааты киллэрбит  
агроном, кыраайы үөрэтээччи  
Василий Федотович Ермолаев.

Толордо : Аня Нестерева  
Профессор Г.П.Башарин аат. Сылаг  
орто оскулатын VIII кылааһын үөрэнээччитэ.  
Салайааччы : Аммосова А.В.

2024 сыл.

## Иһинээбитэ :

I. Кириитэ .....	2-3
II. Василий Федотович колхознай-совхознай уонна педагогической үлэ ветерана, агроном, чинчийээччи:	
1. Ойор-тэбэр оҕо сааһа .....	4
2. Учуутал үрдүк аатын сүгэн... ..	4-5
3. Бааһынаттан эти, үүтү дэлэтии төрүттэрин олохтообут агроном.....	5-6
4. “Уу долгун куттаахтара” агроэтнографической үлэтигэр киирбит ураты суолталаах тыллары арийыы, тирэбирии.....	7-9
5. Олонхону сөргүтүүгэ тускуллаах үлэ.....	9-10
III. Василий Федотович аатын улууспутугар үйэтитэр үлэлэри сырдатыы.....	11
IV.Түмүк.....	12
V.Туттуллубут литература.....	13
VI.Сыһыарыылар.	

Олонхо дьонно-норуокка тахсар,  
көстөр көрүнгэ билигин төһө да дьаданытын,  
быстах көрүнгээҕин иһин,  
инникитин саха нуруота олонхолорун  
инники күөҥнэ тутар, кэрэлэрин арыйар,  
сонун көрүҥнэрин таба тайаныхтара.  
В.Ф.Ермолаев

**Үлэм аата:** Олонхоҕо сүдү кылааты киллэрбит Василий Федотович Ермолаев.

**Үлэм сыала:** Василий Федотович Ермолаев - олонхону Чурапчыларга тилиннэрбит краевед буоларын сырдатты.

**Соруктара:**

1. В.Ф. Ермолаев олоҕун олуктарын үөрэтии, билии;
2. В.Ф. Ермолаев олонхо эйгэтигэр чинчийиитин төрүөтүн быһаары;
3. Василий Федотович аатын улууспутугар үйэтитэр үлэлэри сырдатты;

**Билиҥни кэмнэ суолтата :**

1. 2024 сыл – Василий Федотович Ермолаев 95 үбүлүөйдээх сыла.
2. В.Ф.Ермолаев олонхону дойдутугар уһугуннарыыта, тилиннэриитэ суолтата сыллата кэниир.

**Үлэм былаана :**

Кириитэ.

I. Василий Федотович колхознай-совхознай уонна педагогической үлэ ветерана, агроном, чинчийээччи

1. Ойор-тэбэр оҕо сааһа
2. Учуутал үрдүк аатын сүгэн...
3. Бааһынаттан эти, үүтү дэлэтии төрүттэрин олохтообут агроном.

II. “Уу долгун куттаахтара” агроэтнографической үлэтигэр кирибит ураты суолталаах тыллары арыйы, тирэҕири.

III. Олонхону сөргүтүүгэ, үйэтиитигэ тускуллаах үлэ.

IV. Василий Федотович аатын улууспутугар үйэтитэр үлэлэри сырдатты

Түмүк.

Хас биирдii киһи дойдутун историятын, олонон ааспыт дьонун-сэргэтин билиэхтээх, кэрэхсиэхтээх...

Сылан былыргыттан дьон-норуот номоҕор, кэпсээнигэр киирбит, дириг силистээх-мутуктаах остуоруйалаах, былыргыта Боотуруускай улууһун, билиннитэ Чурапчы улууһун биир төрүт-уус кырдыаҕас нэһилиэгэ буолар.

Нэһилиэкпит историятыгар кыһыл көмүс буукубанан сурулла сылдьар үгүс үтүө дьоммут ортолоругар фольклору, чуолаан олонхону үөрэппит, чинчийбит, үйэтиппит үтүө дьоммут :

- Олонхону саха искусствотын таһымыгар таһаарыыга үлэлэспит историческай наука доктора, профессор. Г.П.Башарин.

“Саха олонхото “Ньургун Боотур” сэрии кэмигэр дьону патриотическай тыынна ииппит өгөтө сүрдээх улахан. Маныха саамай боччумнаах, быһаарыылаах үтүөнү онорбут уйаҕас, ыраас дууһалаах, кырдыкка, үтүөбэ дьулуурдаах, норуотун дьолугар төрөөбүт – патриот Г.П.Башарин” - диэн суруйбута Саха норуодунай суруйааччыта Д.К.Сивцев – Суорун Омоллоон.

- Олонхону “норуот айар генийынан” сыаналаабыт философскай наука кандидата Дмитрий Степанович Макаров.

Кини, бастатан туран, эдэр ыччакка олонхоҕо умсулҕаны сахпыта. 1970 с. олонхону чинчийэр научнай куруһуогу салайбыта. Иккиһинэн, Дмитрий Степанович олонхо суолтатын, үөрэтиллиэхтээгин, үйэтиллиэхтээгин, айыллыахтаабын туһунан өссө 60-70 сс. суос соҕотобун кэриэтэ кэпсии, итэбэтэ сатыы сылдьыбыта. 1982 с. “Библиография олонхо” кинигэтэ күн сирин көрбүтэ.

- Фольклору, чуолаан олонхоһуттары, анаан-минээн үөрэппит, кэлинни көлүөнэ чинчийээччилэртэн биир дойдулаахпыт, Улахан Күөлтэн төрүттээх Василий Федотович Ермолаев буолар. Ааспыт ХХ үйэ иккис аһаарын быдан инниттэн умнуллуу халын тумарыгын дьуоҕатыгар симэлийэн сыппыт саха норуотун улуу духуобунай баайа олонхону дьайбардыыга, тилиннэриигэ үгүс үөрэтиини, чинчийиини ыппыта.

Мин бүгүн дакылааппар сырдатыхпын баҕарабын учуонай-агроном, краевед, олонхону чинчийээчи, биир дойдулаахпыт Василий Федотович Ермолаев туһунан. Бу орто бараан дойдуга олонон ааспыт олобун кэрдиис кэмнэрин уонна туруулаһан үлэлээбит сүдү үлэлэрин.

Биһиэхэ Чурапчыларга, Василий Федотович, тус дьаныарынан, дьулурунан уонна улахан дьобурдаах киһи буолан, олонон ааспыт үйэтигэр икки үрдүк үөрэби итиэннэ орто анал үөрэхтэри бүтэртээбит, ол идэлэрин үлэтигэр туһанан олоҕор элбэби ситиспит биир бастын киһибитинэн буолар.

В.Ф. Ермолаев Чурапчы олонхоһуттарын, кинилэр үтүө үгэстэрин тустарынан суруйуута олонхолооһун искусствотын, көлүөнэттэн көлүөнэбэ бэриллэн иһиитин, түөлбэ үгэстэри өйдүүргэ, салгыы үөрэтэргэ тирэх буолар, суолтата улахан.

I. Василий Федотович колхознай-совхознай уонна педагогической үлэ ветерана, агроном, чинчийээччи

### 1. Ойор-тэбэр оҕо сааһа

Василий Федотович 1929 сыллаахха тохсунньу 25 күнүгэр, архыып дааннайынан кулун тутар 25 күнүгэр, Сылан нэһилиэгэр Улахан Күөл учаастагар күн сириҥ көрбүтэ. Аҕата, Ермолаев Федот Иванович (1900-1941 с.с.), Кытаанах нэһилиэгиттэн төрүттээх-уустаах, ийэтэ Ермолаева (Платонова) Акулина Дмитриевна (1900-1939 с.с.), Сылан нэһилиэгиттэн төрүттээх, иккиэн дыаданы бааһынайдар, холкуостаахтар. Бииргэ төрөөбүт иккиэлэр. Быраата, Ермолаев Егор Федотович, сахалартан биир бастакы авиатор, норуот хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ.

Оҕо сааһа Кытаанах нэһилиэгэр илин энээригэр баар Хайаҕас сиригэр ааспыта. Хас да оскуолалаҕа үөрэммитэ. Маннайгы - үһүс кылаастарга Кытаанахха оскуолатыгар, төрдүс онус кылаастарга Дьокуускайга, төрдүс бэһис кылааска Чурапчы сэттэ кылаастаах оскуолатыгар, сэттис кылааска Ытык күөл орто оскуолатыгар үөрэммитэ. Иккис кылааска үөрэнэ сырыттабына ийэтэ өлбүтэ, төрдүс кылааска аҕата, тымныйан ыалдьан Дьокуускайга өлбүт. Онон кыра быраатын кытта төгүрүк тулааһа хаалбыт. “Аймахтарбынан, хойутуу педучилище стипендиятынан иитиллэн улааппытым, үлэһит буолбутум” диэн бэйэтин ахтытыгар суруйар.

1950 сыллаахха Чурапчытаагы педучилищени, 1957 сыллаахха СГУ биолого-географической факультетын, 1970 сыллаахха Красноярскайдаагы тыа хаһаайыстыбатын институтун бүтэрэр.

### 2. Учуутал үрдүк аатын сүгэн...

Ермолаев үөрэбин бүтэрэн, үлэтин учуутал быһыытынан саҕалыйар. Педагогической үлэтин ыстааһа 14 сыл. Сүрүннээн биолог учууталынан үлэлээбит.

Учуутал быһыытынан үлэлиир сылларыгар үөрэнээччилэри тулалаан турар олохтоох айылҕаҕа ыкса чугаһатар, хамсыыр-харамайы харыстыыр сыһыаны тутуһарга такайбыт. Кылаас салайааччытын быһыытынан, А.С.

Макаренко педагогической принциптерин олоххо киллэрэн, оскуолаҕа алын сүһүөх кылаас оҕолорун түмсүүлээх буолууга тыыннаан үлэлэспит. Бу үлэлээбит уопутун туһунан «О школах-интернатах Якутии» диэн 1965 сыллаахха Дьокуускайга бэчээттэммит брошюраҕа «По пути создания классного коллектива» диэн ыстатыйата тахсыбыт. Ити ыстатыйата «Саҥа олох» хаһыакка эмиэ бэчээттэммит.

1968-1971 сылларга, Чурапчытааҕы интернат-оскуолаҕа директорынан үлэлээбитэ. Интернат-оскуолаҕа директордыыр сылларыгар, үөрэнээччилэри оскуола иһинэн политической, идейнай өттүнэн иитэр объектары кэнэтэр тосхолу тутуспут. Ол курдук, Лениискэй хос, спортивной музей, үлэнэн Албан аат музейа, төрөөбүт кыраайы үөрэтиигэ анаммыт муннугу тэрийэн үлэлэтии саҕаламмыт. Оскуола үлэһиттэрэ олус мөлтөх дьинэн хааччыллар усуллубуйаларын тупсарарга сороктанан турууласпыт. Үлэһиттэр бэйэлэрин күүстэринэн кэтэх дьиэлэрин күргүөмнээхтик тутталларыгар уонна сорок оностон туруммуттары өйүүр элбэх өрүттээх көмөлөрү оноруу политикатын ыппыт.

### 3. Бааһынаттан эти, үүтү дэлэтии төрүттэрин олохтообут агроном.

Тыа сиригэр үлэни түргэтэтиигэ, сайыннарыыга диэн ынырыыны өйөөн Василий Федотович 1964 с. колхозка үлэлиитэ тахсар. Бу биир ураты хамсаныы, дьону көбүлээһин уонна дойдуга бэриниилээх буолуу холобура. Тыа хаһаайыстыбатыгар агрономунан, холхуос председателинэн, участок сэбиэдиссэйинэн, отделение управляючайынан - барыта 16 сыл үлэлээбитэ, ол иһигэр оройуоннаҕы тыа хаһаайыстыбатын управлениетын кылаабынай агрономунан 12 сыл устата.

Агроном быһыытынан үлэлиир сылларыгар Чурапчы оройуонун олохтоохторугар хортуоппуйу, оҕуруот астарын үүннэриигэ маассабайдык киирэллэрин күүскэ пропагандаласпыт. Сопхуостар сүөһү аһылыгын базатын бөбүргөтөллөрүгэр, бааһына кэскиллээх оруолун туһунан өйдөтөр үлэнэн дьаныардаахтык дьарыктаммыт. Күөх маассаны үүннэрэн сиилэстээһингэ кириити идеяларын биир бастакынан далааһыннаахтык көтөхпүтэ.

Василий Федотович Чурапчы оройуонугар сир үлэтин салаатын салайан олохтообут кэмнэригэр оройуонна сир кытта үлэ көрдөрүүлэрэ улаатыыларын манньыктан көрөбүт.

№	Сиртэн бородууксуйаны ылыы көрүүнэрэ	1970 Сыл	1974 Сыл	1981 сыл	1983 Сыл	Анал бэлиэтэни
---	--------------------------------------	-------------	-------------	-------------	-------------	----------------

1	Бурдугу ыһы уопсай иэнэ (га)	2359	3915	4900	3732	1982с. Оройуон 5091 га сиргэ ыһа сылдыбыта.
2	Бурдугу үүннэри (т)	614	4150	2436	-	1984 с. Барыта 3314 т. бурдук хомуллубута
3	Хортуоппуйу үүннэри (т)	99	995	1004	937	-
4	Хаппыыстаны үүннэри (т)	4	42	227	207	1980 с. Оройуонна 344 т. хаппыыста хомуллубута.
5	Сиилэни бэлэмнээһин (т)	200	-	7467	11885	1989 с. Оройуонна 19834 т. сиилэс бэлэмнэммитэ.

Василий Федотович сонун киллэриилэрин, үлэбэ сана көрүүлэрин куруутун дьону кытта үллэстэр үгэстээбэ. Ол курдук элбэхтэ мунньахтарга тыл этэн, оройуоннаабы “Сага олох” хаһыакка агрономическай үлэтин сүннүүнэн, хортуоппуйу, обуруот астарын кэтэх уһаайбаларга үүннэри агротехникатын сырдатан элбэх ахсааннаах ыстатыйалары суруйбута. Василий Федотович хортуосканы расаданан үүннэриини күүскэ пропагандалыыра. Эрдэтээнни хортуоппуйу расадалаан үүннэри опытын туһунан Союз, РСФСР, республика киин сурунаалларарыгар, хаһыаттарыгар бэчээттэтэн киэн эйгэ сэнээриитигэр таһаарбыта. 1990 сыл атырдыах ыйын 2 күнүнээби “Сага олох” хаһыакка “Бааһына - эти, үүтү дэлэтии төрүтэ” диэн улахан ыстатыйата оройуон салалтатыгар, сире оностуу үлэһиттэригэр, оройуон тыатын хаһаайыстыбатын сайыннарыга кэс тыл кэриэтэ сыаналаах. Саха сиригэр сир оноһуутун туһунан “Уу долгун куттаахтара” агроэтнографическай үлэтин 1991 сыллаахха таһаартарбыта. Бу кинигэбэ аан бастакынан сахалар сир оноһуутугар сыһыаннарын араас өттүнэн түмэн арыяа сатаабыт. Ол курдук, манна историческай наукаба сигэнии, агрономическай наукаба сыһыары уонна этнографияны, итэбэли, тылы, фольклору туһунан дакаастааһыннар бааллар.

Василий Федотович колхознай-совхознай уонна педагогической үлэ ветерана, агроном, чинчийээччи.

II. “Уу долгун куттаахтара” агроэтнографической үлэтигэр кирибит ураты суолталаах тыллар.

“Сахалар былыргыта суһаһыт өбүгэлэрдээхпитин туһунан санааны аныгы ыччаттарга тиэрдии – тустаах кинигэ бири суол сэмэй соруга”.

В.Ф Ермолаев “Уу долгун куттаахтара” агро-этнографической очеркаларын кинигэтигэр кирибит суолталаах тыллары булан, наардаан, бу уһулуччулаах бири дойдулаахпыт сүнкэн үлэтигэр араас науканы барытын хаһан үлэлээбитин көрөбүт.

1. Историяҕа суруллубут үлэлэргэ сигэнэн – “Сахалар хаһаайыстыбаннай дьарыктарыгар, олохторун илгэтигэр, фольклордарыгар , итэбэллэригэр, тылларын саһаһыгар кинилэр өбүгэлэрин быдан ааспыт үйэлэринээҕи собурууну сири оностунуу икки суол көрүнгүнэрин тобох бэлиэлэрин булаттыахха сөп – уунан нүөлсүтүүлээх сири оностунуу үрдүк культуратын уонна баһымныннан сири таһыйан оноруу архаичнай ньымаларын.”

“Курыкан өбүгэлэрибит тустарынан кылгастык” [4] ыстатыйагар сахалар төрүттэрин ырытар. Василий Федотович сири кытта үлэтигэр научнай төрүккэ олобуран сахалар төрүт сири кытта үлэлэспит омук буоларбытын дакаастыыр. Манна кини сыылкаҕа олорбут Адам Шиманскай “Сахалар аһара” (1885, с. 311) ыстатыйатыгар, Вацлав Серошевскай “Якуты” (1896, с. 294) бөдөн этнографической үлэтигэр, Г.В.Ксенофонов “Ураанхай сахалар” үлэтигэр, академик А.П.Окладников, профессор Г.П.Башарин о.д.а. улахан чинчийиилээх үлэлэри туһаммыт.

2. Филология – тыл суолтатын ырытыыга кириһэр. “Бурдук –төрөөбүт тылбыт” [4] диэн кинигэ баһыгар олус өйдөнүмтүөтүк сахаларга бурдук көрүнгүнэрэ баалларын, туһаны сылдыбыттарын көрдөрөр. Уонна ону олонхо тылларынан көрдөрөр.

“Ньургун Боотур” олонхоҕо Үрүн Уолан бухатыыр Үрүмэччи манан ата сана санарар, тыл этэр :

Иэйиэхсит иккис сэргэтин

Илин өртүгэр

Аһыс салаалаах

Ача күөх от үүнэн нусхайан,

Көбөрөн-күөгэйэн турара буолуо.



Көлүйэр көлөбөр, миинэр мингэбэр  
Ол оту уйатан ажалан  
Айабар угангың аһатарың буоллар,  
Атын барахсан атаба күүһүрэн,  
Анды курдук битийэр,  
Арылыас курдук лабыйар  
Лэбийэ байбалы  
Тэлэйэ тэбинэн  
Унуоргу өртөи дуо диэн  
Улдыаа ох курдук ойуо этэ.

(Ойуунускай, 5 т. 1959, с 13-14)

Просо элбэх салаалаах үүнээйи буолара олонхоҕо абыс салаалаах окко холоммутун. Онтон умнуллубут “тараан” аата аныгы үйэ ача күөх отунан солбуллан этиллибитин көрдөрөр. Просо миинэр мингэ аттарга абыраллаах аһылык буола сылдыбыт үһүйээнэ олонхоҕо хоһуйуллубутун кииллэрэр.

“Арбай” - саха бурдуга” [4] диэн олус интириэһинэй ыстатыйатыгар, XVIII-XX сахаларга саамай биллэр ньэчимиэн бурдук “Арбай” диэн ааттана сылдыбытын кэпсиир. “Арбайдар ааттара, суодуйдар сурахтара” өс хоһооно умнуллан эрэр буолан аныгы көлүөнэ дьонно өйдөмтө эрэбил. Өс хоһоонугар киллэриллибит “арбайдар”, арааһа, ньэчимиэн бурдук “арбай” аатыттантөрүттээх буолуохтарын сөп. “Арбайдар ааттара”, ол аата, ньэчимиэн брудуг үүннэрээччилэр ааттарын туһунан үтүө сурах өйдөбүлэ. “Суодуйдар, суодуй,суодуйдар” тылларынан уруккута сахалар “суоллар, сүтэр, симэлийэр” суолтаба тутталлара. Итиччэтигэр өс хоһооммут аныгылы тылынан-өһүнэн маннык буолоун сөп : “арбайдар аатыра сылдыбыттара да, ааттара суоллара симэлийбитэ”.

Бу курдук тыл төрүт суолтатыгар болжомто ууран, тыл төрүтүгэр анаан хас да ыстатыйалардаах: “Сэлиэһинэй” – мөккүөлээх аат”, “сухалары араастаан ааттыыллара”, “Лобуруйар лох түөртүгэн” о.д.а. Уонна бу тыллары төрүт сахалар тутта сылдыбыттарын фольклорга, олонхо тылыгар көрдөрөр.

### 3. Этнографическай көрүүлэригэр олонхо бухатыырдары сорох кэмнэргэ Хара тыа киэнин

Хардабаһын сиэн үөскээбитим... (“Мүлдү бөбө”)

- [4, с.54] диэн строкалары ажалан туран XVII-XIX үйэлэр дьаданы сахалара бэс уонна тиит мастар субаларын үөрэ хааһы оностон аһылыктана сылдыбыт чахчыларын ажалар.

Манна биһиги күүстээх-уохтаах бухатыырдарбыт Ийэ сири кытта сибээстээхтэрин, сиртэн күүс ылалларын өйдүүбүт.

Саха фольклоругар олохсуйбут өлбөт мэнэ уутун төрүттэрин сир анныттан тахсар уу эбэтэр күүстээх оттор сүмэһиннэрэ (билигин биһиги эмтээх оттор диэн туттабыт), хайа тааһын сымалата, дэн кэриэтэ бултанар кыыллар үөстэрэ, мэйиилэрэ, силиилэрэ. Эбэтэр төрүт сухаһыт өбүгэлэрбит уунан нүөлсүтүүлэрэ буолуон сөп диэн суруйар. Бу барыта ийэ сири кытта ситимнээбин өссө төгүл көрөбүт.

“Уу сахалар” [4] диэн ыстатыйатыгар “уу долгун куттаах ураанхай сахалар” ууну нүөлсүтүүнү кытта үлэлээбит төрүттэрбититтэн тахсыбыт буолуон син диир. Бу курдук бииртэн-биир киһи болѳомтотун тардар ыстатыйаларыттан үгүһү билиэххэ сөп : “Өлбөт мэнэ уута”, “Уу оѳуһа”, “Өс хоһооно-өбүгэ муудараһа”. Василий Федотович суруйарынан соѳурууну сухаһыт өбүгэлэр муударастара, үлэѳэ сыһыаннара инэриллибит өс хоһоонноро аныгы үйэ дьонун норуотун муударастарын, олохторун тыл-өс өртүнэн байытар.

4. Итэѳэлгэ сыһыанын “Дьахтар танаралаахтара”, “Аал Луук – ытык мас” үлэлэригэр олонхоѳо сыһыаран көрдөрөр.

Бу курдук олус интириэһинэй “Уу долгун куттаахтара” кинигэ Василий Федотович наука, үөрэх хас да салаатын туһанан күүскэ үлэлээбитин көрдөрөр. Мин санаабар Василий Федотович Ермолаев : учуонай-агроном, краевед эрэ буолбакка историк, филолог, этнограф, бары хайысхаѳа дирин билиилээх учуонай, учуутал, сир үлэһитэ буолар. Кинини дойдутугар таптала олонхоѳо аѳаллаѳа.

### **III. Олонхону сөргүтүүгэ, үйэтитиигэ тускуллаах үлэ.**

Василий Федотович Ермолаев олоѳун устата сыралаһан, хомуйан, чинчийэн үлэлээбит, ордук диринник олоѳун тиһэх уон сылларын анаабыт иккис хайысха сөѳүмэр үлэтинэн кини ааспыт XX үйэ иккис аһаарын быдан инниттэн умнуллуу халын тумарыгын дуоѳатыгар симэлийэн сыппыт саха норуотун улуу духуобунай баайа олонхону дьайѳардыыга, тилиннэриигэ ыппыт, чинчийбит үлэтэ буолар. Кини саѳалыан иннинэ Чурапчы оройуонугар олонхо, олонхоһуттар тустарынан үлэ ыытылла илигэ. Онон олонхо суолтатын үрдэтэргэ 55 учуонайдар үлэлэрин булан чинчийэр, үөрэтэр, 97 дьон ахтытытын экирэттиһэн хомуйар, бэйэтэ хас да кинигэни, брошюраны, сүүһүнэн ааѳыллар ыстатыйалары суруйар.

Чурапчы сурахха киирбит чулуу олонхоһуттарын туһунан баай матырыяаллары дьяныһан туран хомуйан, наардаан, түмэн «Чурапчы олонхоһуттара» диэн кинигэ 1992с. таһаарбыта. Бу кинигэбэ Чурапчыларга 1850-1950 сылларга диэри, 100 сыл устата, 170 олонхоһут, 71 олонхону ыллаан-туойан ааспыттарын туһунан суруйар. Бу кинигэттэн билэбит Сыланна 18 олонхоһут олорон, ыллаан-туойан ааспыттарын [5]:

1. Дьяконов Михаил Михайлович –Чорообо (181-1929)
2. Дьяконов Николай Михайлович – Чөлөс (1887-1943)
3. Дьячковской Петр Семенович –Мурун уола Бүөтүкэ (1865-1925)
4. Дьячковской – Хоруодья. XIX үйэ 2-с аңарыгар
5. Илларинов Василий – Мээл. XIXүйэ бүтүүтэ-XX үйэ саҕаланыыта.
6. Коркин Гаврил-Иирэр Хабырыыс (1857-1927).
7. Куличкин Илларион Васильевич-Тимир Хаппаах. XX үйэ 1-кы аңаара.
8. Макаров Егор Алексеевич –Аппакыын Дьөгүөрэ (1905-1987)
9. Макаров Константин Афанасьевич-Кыра Энсии (1904-..)
10. Макаров Дмитрий-Хантаһы. XX үйэ1-кы аңаара
11. Макаров Филипп Иванович. XX үйэ1-кы аңаара.
- 12.Макаров Семен Васильевич-Хабды Сэмэн (1880-1963)
- 13.Местников Николай Петрович-Ньоодьуска уола (1862-1932)
14. Петров Иван – Кыам уола. XX үйэ1-кы аңаара.
- 15.Сивцев Григорий Иванович-Тонус Киргизэлэй (1910-1970)
16. Старостин Федор Егорович-Холоруктаах (1831-1930)
17. Трофимов Иван Петрович –Уйбаан Сулумаата XIX үйэ 2-с аңаара
18. Трофимов Алексей Петрович-Көндөй Өлөксөй XIX үйэ бүтүүтэ-XX үйэ саҕаланыыта.

Бу олонхоһуттартан Дьяконов Николай Михайлович – Чөлөс “Абыс күннүк сири атаратын иһигэр хаалларар, айдаарыкы сиэр аттаах, айдааннаах үйэбэ төрөөбүт Ала Хотоҕой” олонхото 2007 сыллаахха Сыланна кэлбитэ. Оскуолабыт музейын директора Клара Гаврильевна Макарова архыыптан илиинэн суруллубут олонхону булан аҕалбыта. Ол күнтэн Сыланнар “Ала Холтоҕой” олонхобут оҕолорго, ыччаттарга, биир дойдулаахтарыгар үөрэтиллэр, аабылла сылдыар, ыһыахтарга толоруллар, улахан сценаҕа туруоруллар.

#### IV. Василий Федотович аатын улууспутугар үйэтитэр үлэлэри сырдатыы

Василий Федотович Ермолаев төрөөбүтэ 95 сылын биир дойдулаахтара ахтан-санаан, араас хабааннаах тэрээһиннэри ыытан, кыттан бэлиэтээтилэр:

- Интернат оскуола библиотекатын тэрийиитинэн В.Ф.Ермолаев аймахтарын, бииргэ үлэлээбит дьоннорун, төрөппүт оҕолорун кытта көрсүһүүтэ Улахан Күөл олохтоохторо кыттыыны ылбыттара.
- В.Ф.Ермолаев туһунан уруктар, кинигэ быыстапкалара, оскуола музейга стендэ оноһуллан турбута, элбэх ыччат, дьон көрүүтүгэр тахсыбат. Хомуллубут материаллар куйаар ситимин нөнүө тарҕаммыттара, ол курдук нэһилиэк библиотекатын сайтыгар <https://syln.churlib.ru/2024/01/24/vasilij-fedotovich-ermolaev-toroobyte-95-sylygar/>, оскуола, нэһилиэк, улуус сонуннарыгар.
- Бэс ыйыгар “Урайдан олонхо, Сылан сиригэр” диэн аттаан 4 улуустаабы олонхо ыһыаҕа ыһыллан, дьон-сэргэ тобуоруһа мустан, ырыа-тойук, олонхо тэнийбитэ. <https://syln.churlib.ru/2024/06/20/iv-uluustaa5y-olonho-yhya5a->
- Чурапчыга В.Ф.Ермолаев олоҕун дьиэтигэр бэлиэ сурук оноһуллан ыйанан дьон билиитигэр тахсыбыта.

Манньык үлэлэр билинни ыччат дьон, оҕолор биир дойдулаахтарынан киэн тутта, кини туһунан билэ туралларыгар ананар.

## Түмүк.

Василий Федотович Ермолаев сир үлэтинэн дьарыктана сылдьан олонхо эйгэтигэр чинчийиилэрин төрүөтэ, үлэтин саҕалааһына ааспыт үйэ 60-с сылларыттан ылата кини түн былыргы собуруунну олохтоох сахалар сирин оностууларын үөрэтиититтэн үөскээбит. Түн былыргы собуруунну олохтоох сахалар сирин оностууларын этнографическай дуораана олонхоҕо, кини тылыгар-өһүгэр баар эбитин бэлиэтии көрөн, өйдөөн уонна ону диригинник билээри дьаныһан туран үөрэппитэ.

Түмүкпэр :

- Василий Федотович Ермолаев сирин кытта үлэлиир биолог-химик, агроном идэлэрэ кинини олонхоҕо сирдээн аҕалбыттар диэн санааҕа кэллим.
- Василий Федотович наука араас хайысхатын диригинэтэн үөрэтэн бары үлэтин онон дакаастыр эбит. Ону билигини “Уу долгун куттаахтара” кинигэтииттэн билиибит.
- Олонхоһуттар 19 үйэҕэ Саха сирин үрдүнэн киэнник сураҕырбыттар, уһулуччу талааннаах, наар олонхолооһунунан үлүһүйбүт, идэтиибит толорооччулар бааллар эбит.
- Чурапчы Саха сирин олонхолооһун биир саамай өрөгөйдөөн сайдыбыт оройуонунан буоларын дакаастыыр.
- Чурапчы оройуонугар олонхоһуттар сыһыйан үөрэппитин түмүгэр күн бүгүн билигини улууспут олонхоһуттарын, олонхолорун билэбит, ситэрэн үөрэтэбит уонна олонхолорун толоробут.
- Сыланна 18 олонхоһут олоҕо сылдыбытын билиим.

Василий Федотович төһө да олонхоттон ыраах эйгэҕэ үлэлээтэр бэйэтэ ис-иһиттэн ылларан туран олонхону ырытыыта уонна бэйэтин кэмигэр умнуллан эрэр улууспут олонхоһуттарын үөрэтиитэ, чинчийиитэ билиэхэ, кэнчээри ыччакка үтүө холобур буолар. Олонхо курдук улуу духовнай культурабытын уонна олонхоһуттар курдук норуот үөрэҕэ суох эрдэбинээҕи уһулуччулаах поэттарын туһунан билиһиннэрэр үлэни ыппыт биир дойдулааҕым аата үйэлэртэн үйэҕэ ааттана турдун.

## Туһаныллыбыт литература.

1. Дьяконов, Николай Михайлович. Абыс күннүк сири атаратын иһигэр хаалларар айдаарыкы сиэр аттаах айдааннаах үйэбэ төрөөбүт Ала Хотобой ; / Николай Дьяконов – Чөлөс. [хомуйан онордулар: Л.С.Сивцева, К.Г. Макарова, А.В.Аммосова] ; Саха Респ. Культуратын министиэристибэтэ. – Дьокуускай : Компания “Дани Алмас”, 2010. – 152 с.
2. Ермолаев В.Ф. Бааһына - эти, үүтү дэлэтии төрүтэ” // Саҥа олох. – Атырдыах ыйын 2 к. 1990.
3. Ермолаев В.Ф. Дойдум сири олонхоһуттара уонна олонхолоро / В.Ф.Ермолаев ; [науч. ред. ф.н.д. , проф. В.В.Илларионов] . - Дьокуускай : Алаас, 2015. – 256 с.
4. Ермолаев В.Ф. Уу долгун куттаахтара (агро-этнографической очерк) – Якутскай : 1996 . – 135 с.
5. Ермолаев В. Чурапчы олонхоһуттара. – Дьокуускай, : “Бичик”, 1994. – 47 с.
6. Чурапчы улууһун олонхоһуттара : антология : [хомуйан онордулар : М.А.Герасимова, Е.Н.Протодьяконова, Р.Н.Инисимова ; редкол. В.Н.Иванов (бас ред.), А.Н.Жирков, А.А.Кузьмина уо.д.а.]. – Дьокуускай : Алаас, 2015. – 368 с.

Ермолаев В.Ф. Олонхожо үлэлэрэ.

1. *Ермолаев В.Ф.* Аал луук – отонноох лох мас // Хотугу сулус – 1975. - №11. – С. 113 – 116
2. *Ермолаев В.Ф.* Олонхо диэн тыл туһунан. // Кыым. – бэс ыйын 12 к. – 1977.- С. 137
3. *Ермолаев В.Ф.* “Олонхо” – олон – хой // Сага олох. – 1977. – Бэс ыйын 18 к.
4. *Ермолаев В.Ф.* Олонхожо - 1000 сыл дуораана // Сага олох. – 1978. Алтынны 5, 7 к.ыйын
5. *Ермолаев В.Ф.* К вопросу этимологии термина олонгхо. // Эпическое творчество народов Сибири и Дальнего Востока (материалы Всесоюзной конференции фольклористов). - Академия наук СССР . – Якутск, 1978. – С. 150 – 151.
6. *Ермолаев В.Ф.* Олонхо хаһан үөскээбитэй? // Хотугу сулус. – 1979. - № 1. – С. 95 – 99.
7. *Ермолаев В.Ф.* Уйбаан Сулумаата: (Сылан олонхоһута Трофимов И.Г. туһунан). // Сага олох. – 1987. Атырдыах ыйын 8 к.
8. *Ермолаев В.Ф.* Ойууннары дьулатара (Сыгынык туһунан). // Сага олох. – 1987.
9. *Ермолаев В.Ф.* Мэнэ таастар суруктара уонна олонхо. // Сага олох. – Атырдыах ыйын 6, 8, 11, 13 к.
10. *Ермолаев В.Ф.* Ыллаан бүтэрбэтэбэ. (Олонхоһут Иэгии Хотооку туһунан). // Сага олох . - 1988. - тохсунньу 9 к.
11. *Ермолаев В.Ф.* Хойтоһун силис тардан. // Сага олох. – 1988. - Атырдыах ыйын 22 к.
12. *Ермолаев В.Ф.* Ох тыллаах Хоруодьа. // Сага олох. 1988. \_ Алтынны 4 к.
13. *Ермолаев В.Ф.* Уһулуччулаах олонхоһут. (И.Г. Тимофеев - Теплоухов төрөөбүтэ 120 сылын туолуута ). // Сага олох. – 1989. – Олунньу 16 к.
14. *Ермолаев В.Ф.* Ойуунускай биһирээн истэрэ. (Куолай уола Бүөтүр туһунан). //Сага олох. – 1989. – Балаһан ыйын 9 к.
15. *Ермолаев В.Ф.* Ырыа Чыырыктай. (Хадаар олонхоһута Ксенофонтова Е.К туһунан). // Сага олох. -1989.
16. *Ермолаев В.Ф.* Чабырбахсыт, дуобатчыт, акробат. (Олонхоһут Яков Васильевич Титов – Дьүлэй Бүөкээн туһунан). // Сага олох. 1989 . Ахсынны 22 к.
17. *Ермолаев В.Ф.* Өбүгэ талаана ыччакка бэриллэр. //Сага олох. 1989. – Ахсынны 9 к.
18. *Ермолаев В.Ф.* Ньургун Боотур хаһан, ханна айыллыбытай? // Кыым. - 1990. Сэтинны 6 к.
19. *Ермолаев В.Ф.* Олонхо музейын төрүттүөххэ. (Хайахсыкка олонхо музейын төрүттүөххэ). // Сага олох. 1991. от ыйын 18 к.
20. *Ермолаев В.Ф.* Айыы бухатыырдаах олонхолор. // Сага олох. – 1991.